

tanında toprağa verildi. Mezar taşında Fehmî mahlaslı bir şairin, ölümüne tarih düşürdüğü beş beyitlik bir manzume vardır. Mehmed Cemâleddin'in *Mecmûatü'r-resâil*'e takdim yazısındaki, "Kazâ-i merkûmda id'âd olunan mahalde defin kılınmıştır" cümlesi, Bursalı Mehmed Tâhir ve sonraki kaynaklar tarafından yanlış anlaşılacak Gözübüyükzâde'nin kabrinin Hâdim'de olduğu kaydedilmiştir.

İbrâhim Efendi'nin ölümünden sonra Gözübüyükzâde Medresesi müderrisliğine oğlu Sâbit Efendi getirilmiş, babasının üzerindeki hayrat işlerini de o idare etmiştir. Sâbit Efendi 1839 yılında yirmi dört yaşında iken Kayseri müftülüğüne getirilmiş, üç defa yenilenen bu görevini on yıl kadar yürütmüş ve bir süre de Tarsus'ta hâkimlik yapmıştır. Aynı aileden yetişen müderrislerin yönetiminde yaklaşık 134 yıl aralıksız hizmet veren Gözübüyükzâde Medresesi 1924 yılında Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ile kapatılmıştır. Medresenin son müderrisi Memiş Efendi, ilâhiyat ve Hukuk fakülteleri mezunu Ahmed Hıfzı Gözübüyük'ün babası idi. Medrese binası 1934'te yapılan şehir imar çalışmaları esnasında civarındaki Çukurhan, meydan kapısında bulunan 300 dükkân ve hamamla birlikte yıkılarak arsası bugün Cum-

huriyet alanındaki Mimar Sinan Parkı'na katılmıştır. Zamanımızda Gözübüyükzâde'nin torunları onun bu lakabını soyadı olarak kullanmaktadırlar.

Eserleri. İbrâhim Efendi Arap dili, mantık, kelâm, tefsir vb. konulara dair daha çok ders kitabı mahiyetinde Arapça ve Türkçe elli beş kadar eser yazmış olup başlıcaları şunlardır: 1. *Mecmûatü'l-kavâ'id* (İstanbul 1259). Başında "Besmele", "Hamdele" ve "Tasliye" risâlelerinin bulunduğu bu mecmua otuz kadar Arapça risâleden oluşur. Eser daha sonra müellifin bir mukaddime, iki matlab ve bir hâtime üzerine düzenlediği *Zübde-tü'l-kavâ'idü'l-vaz'îyye* adlı bir risâlesi daha ilâve edilerek *Mecmûatü'r-resâil* başlığıyla ikinci defa yayımlanmıştır (İstanbul 1274). Bu baskılarda nakibüleşraf ve Rumeli Kazaskeri Şeyhzâde Mehmed Esad Efendi'nin takrizi ve *Takvîm-i Vekâyî*' musahhihi Mehmed Cemâleddin'in takdimi de bulunmaktadır. İlk otuz risâle Ahmet Hıfzı Gözübüyük tarafından Osman Keskiöğlü'ya tercüme ettirilip müellifin biyografisini içeren bir takdimi, Hilmi Ziya Ülken'in risâlelerin özetini ve değerlendirmesini ihtiva eden bir ön-söz, yazarın eserlerinin listesi ve medresesinin krokisi eklenerek *Risâle fi hakki'l-besmele* (*Besmele Risâlesi*) adıyla tekrar yayımlanmıştır (Ankara 1977). 2.

Risâle fi hakki'l-istisnâ. Arapça'da istisna konusuna dair iki sayfalık bir risâle olup bir nüshası Adana İl Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 1134/3, vr. 62^b-63^a). 3. *Takrîrât alâ Risâletü'l-istiâre ve şerhihâ* (İstanbul 1266, 1274). Eb'ül-Kâsım el-Leys'in *Risâletü'l-istiâre*'si ve onun İsmüddin el-İsferâyî'nî tarafından yapılan şerhi üzerine müellifin Türkçe takrirlerinden ibarettir. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde üç yazma nüshası vardır (Hacı Mahmud Efendi, nr. 5901; Denizli, nr. 435/1; Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2046/15). 4. *Şerhu'l-Ferid*. İsmüddin el-İsferâyî'nî'nin *el-Feride fi'n-naḥv* adlı eseri üzerine Arapça bir şerhtir. Eksik bir nüshası Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi'ndedir (nr. 61/5, vr. 94^b-110^a). 5. *Tefsîru cüz'î'n-Nebe*². Kur'an-ı Kerim'in 30. cüzündeki sûrelerin Arapça tefsiridir. 1274'te (1857) eski Selânik müftüsü Seyyid Muhammed Refî b. Hüseyin Zühüdî Efendi'ye intikal eden bir nüshası günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 95). 6. *Tercüme-i Sûretü'd-Duhâ*. 7. *Tercüme-i Sûretü'l-Kadr*. 8. *Tercüme-i Sûretü'l-Asr*. Bu sûrelerin tefsiri tercümeleri, Ahmediye Camii imamı müderris Hâfız Mahmud tarafından yayımlanmıştır (İstanbul 1287). *Tercüme-i Sûretü'l-Kadr*'in bir nüshası Millî Kütüphane'dedir (nr. A-310).

BİBLİYOGRAFYA :

Necâtî, *Tefsîr*, İstanbul 1288, s. 3; *Osmanlı Müellifleri*, II, 8; *İzâhu'l-meknûn*, I, 304; *He-diyyetü'l-ârifin*, I, 41; Ahmed Nazif Efendi, *Kayseri Tarihi: Mir'ât-ı Kayseriyye* (s.nşr. Mehmet Palamutoğlu), Kayseri 1987, s. 44, 184; Brockelmann, *Gal Suppl.*, II, 939; Bilmen, *Tefsîr Tarihi*, II, 739; Fevziye Abdullah Tansel, *Türk-İslâm Edebiyatında Klasik Türkçe Dini Metinler*, Ankara 1967, I, 15; M. Zeki Koçer, *Ulema-i Kayseri*, İstanbul 1972, s. 41; *Şafak Dergisi*, sy. 16, Kayseri 1969, s. 8.

İBRAHİM NESİMİ GÖZÜBÜYÜK

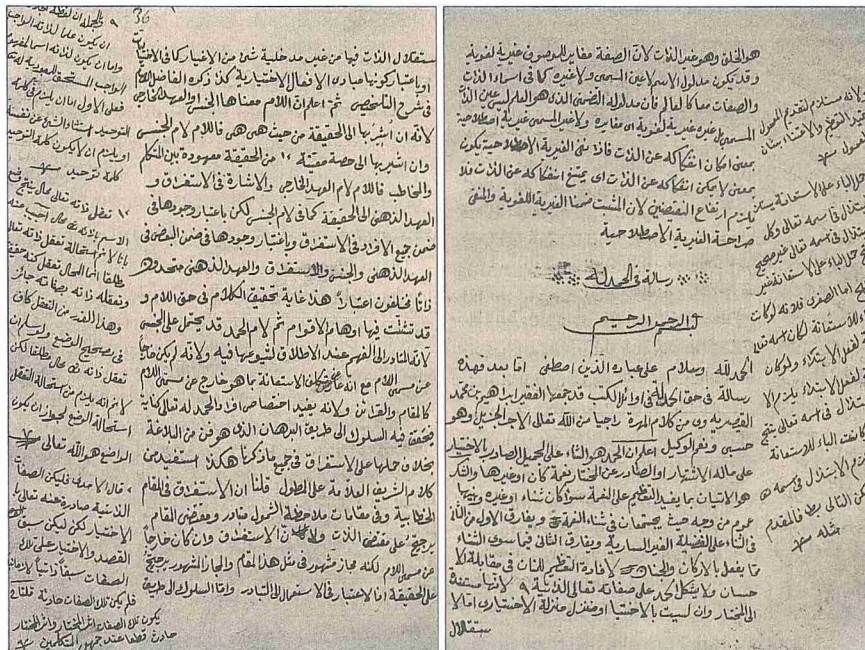
GRÄF, Erwin

(1914-1976)

İslâm hukuku alanındaki çalışmalarıyla tanınan Alman şarkiyatçısı.

16 Şubat 1914'te Almanya'nın Westfalen eyaletinde Hückeswagen kasabasında dünyaya geldi. 1932-1937 yılları arasında Bonn Üniversitesi'nde şarkiyat, ilâhiyat ve felsefe okudu. 1941'de askere alındığında Berlin'de silâhlı kuvvetler genel kumandanlığı karargâhında Arapça, Farsça ve Türkçe mütercimi ola-

Gözübüyükzâde İbrâhim Efendi'nin *Mecmûatü'l-kavâ'id* adlı eserindeki "Hamdele" risâlesinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1439, vr. 35^a-36^a)

rak görev yaptı; bu arada Kırım Tatarca-
sı ve diğer bazı Türk lehçeleriyle de meş-
gul oldu. 1951 yılında Köln Üniversite-
si'nin şarkiyat bölümüne asistan olarak
girdi ve 1955'te doçent, 1960'ta profes-
sör, 1964'te de Werner Caskel'in yerine
kursü başkanı oldu.

Tahsil hayatının ilk günlerinden itiba-
ren daha çok fıkha ilgi duyan Gräf, bu
ilmin şarkiyat alanında müstakbil bir bi-
lim dalı olarak kabul edilmesi için çaba
harcadı. Walldorf'ta 1952 yılında *Das
Rechtswesen der heutigen Beduinen*
adı altında yayımlanan doktora teziyle
ağırlıklı biçimde modern İslâm çağı üze-
rine eğilmeye başladı. Bonn'da 1959'da
kitap haline getirdiği *Jagdbeute und
Schlachttier im islamischen Recht* adlı
doçentlik teziyle dikkatini daha çok İslâm
hukukuna verdi ve bundan sonraki
ilmî araştırmalarının ağırlığını İslâm hu-
kuku, felsefesi ve ilâhiyatı teşkil etti. Bu
doğrultuda daha sonra "Die neue Auffas-
sung der muslimischen Familie in der
modernen iranischen Gesetzgebung bet-
reffs Ehe, Scheidung und Erbfolge" (*De-
utsche Landesreferate Zum 7. Internationa-
lenn Kongreß für Rechtsvergleichung in
Uppsala 1966* [Berlin 1967], s. 59-79); "Die
Stellungnahme des islamischen Rechts
zu Geburtenregelung und Geburtenbes-
chränkung (tanẓim al-nasl) und Geburten-
beschränkung (taḥdīd al-nasl, *Der Orient
in der Forschung* [Wiesbaden 1967], s. 209-
232); "Zur Begegnung von Christendom
und Islam" (*Festschrift Werner Caskel
zum 70. Geburtstag* [Leiden 1968], s. 121-
144), "Vom Geiste islamischen Rechts"
(*Festschrift für Ernst Klingmüller* [haz. V.
Fritz Hauss — R. Schmidts, Karlsruhe 1974],
s. 115-144); "Recht und Sprache im Isl-
lam" (*Zeitschrift für vergleichende Recht-
swissenschaft*, sy. 74 [Stuttgart 1974], s.
66-123); "Die Hoffnung im islamischen
Glaubensverständnis" (*Drei Wege zu dem
einen Gott. Glaubenserfahrung in den
monotheistischen Religionen* [haz. Von

A. Falatun, Freiburg 1976], s. 117-140) ve
"Auffassungen vom Tod im Rahmen is-
lamischer Anthropologie" (1976) başlıklı
çalışmalarını yayımladı.

İslâm'la meşgul olurken ele alınan ko-
nuya İslâm'ın dışındaki değer ölçülerini
uygulanmasını yanlış kabul eden Gräf
okuyucuyu İslâm fikhinin ruhunu anla-
maya çağırır. Ona göre İslâm fikhî, mo-
dern cemiyete de hizmet verebilecek ni-
teliktedir ve prensipleri toplumun belli
bir durumuna göre tesbit edilmediği gi-
bi erişilmesine imkân bulunmayan bir
cemiyet idealini de gözletmez; dolayısı-
yla İslâmîyet'in ilericiliğe düşman olduğu
iddiası yanlıştır. Gräf ayrıca, çağdaş İslâm
ülkelerindeki yüksek öğretim ku-
rumlarında müstakbel hukukçuya Batı
hukukunun yanı sıra fikhî bilgisi kazan-
dırılmasını da arzu eder.

İslâm'da ölüm konusu üzerine bir kon-
ferans vermek için gittiği Tübingen şeh-
rinde 3 Şubat 1976 günü vefat eden
Gräf mütevazı, sabırlı ve yardım sever
bir kişiliğe sahipti. Onun İslâm'a ön yar-
gısız yaklaşması ile ortaya yeni bir şar-
kiyatçı tipi koyduğu söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

*Bibliographie der Deutschsprachigen Arabis-
tik und Islamkunde* (ed. Fuad Sezgin), Frankfurt
1992, III/14, s. 126-127; [Ahmed Schmiede],
"Dr. Phil. Erwin Gräf", *al-Islam*, V, München
1976; H. Krüger, "Erwin Gräf (1914-1976)",
Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft,
sy. 77, Stuttgart 1978, s. 311-314; E. Meyer,
"Erwin Gräf (1914-1976)", *ZDMG*, CXXVIII
(1978), s. 12-19.

H. AHMED SCHMIEDE

GRANADA

(bk. GIRNATA).

GRIFFINI, Eugenio

(1878-1925)

İtalyan şarkiyatçısı.

Milano'da doğdu. Esas tahsilini hu-
kuk alanında yaptı. Gazeteci olarak ülke
içinde ve dışında çıktığı gezilerde Arap-
ça'ya merak sardı ve bu dili Napoli'deki
Istituto Orientale'de öğrendi; arkasın-
dan Yemen, Tunus, Trablusgarp ve Mi-
sır'a gitti. Yemen'de bulunduğu sırada
Caprotti adlı bir tüccarın topladığı yaz-
maları satın alarak üzerlerinde çalıştı-
ktan sonra bir kısmını doğduğu şehrin
Ambrosiana diye tanınan tarihî kütüp-
hanesine, bir kısmını da Vatikan Kütüp-
hanesi'ne bağışladı. Milano'daki çalışma-
ları sırasında ünlü Türkolog Ettore Rossi

ile geliştirdiği dostluk Doğu ile ilmî bağ-
lantı kurmasına yardımcı oldu. Dolastığı
yerlerde mahallî gelenekleri inceleyerek
haklarında yazılar yayımladı ve birçoğu-
nu benimseyip uyguladığı için "bey" la-
kabıyla tanındı. Milano'daki Istituto di
Science e Lettere ile Floransa'da kısa bir
süre faaliyet gösteren Istituto di Studi
Superiori'de Arapça dersleri verdi.

Rivista degli Studi Orientali (Roma)
adlı şarkiyat dergisinin III. cildinden VIII.
cildine (1910-1920) kadar yer alan ma-
kalelerinde, 1907 yılında Ambrosiana'ya
bağışladığı 475 yazma eseri ilim âlemi-
ne tanıttı; 1200 tanesini de *Zeitschrift
der Deutschen Morgenländischen Ges-
ellschaft*'ta tanıtmayı planladı, fakat
bunun ancak 180'ini gerçekleştirebildi.
Ayrıca yazmalar arasındaki Sicilya tari-
hiyle ilgili olanları katalogladı ve adanın
İslâmî dönemi hakkında Michele Ama-
ri'nin başlattığı çalışmalara uzun bir ze-
yil ekledi ("Nuovi testi arabo-siculi",
Centenario di Michele Amari, Palermo 1910,
I, 364-448).

Asıl alanı hukuk olduğu için topladığı
yazmalar arasındaki İslâm hukuku eser-
lerine özel bir ilgi gösterdi. Zeyd b. Ali'
nin *Mecmû'u'l-fikh*'ını yayımladı (*Cor-
pus juris di Zaid İbn Ali*, Milano 1919).
Zeydiler için değerli bir kaynak olan bu
eser Avrupa'daki İslâm hukuku araştı-
rmalarında önemli bir yere sahiptir. Grif-
fini ayrıca Ahtal'ın *Divân*'ını (Beyrut 1907)
ve bazı Arap şairlerine ait kasideleri de
neşretmiştir.

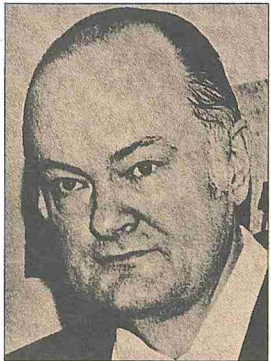
Griffini 1920'de Kahire'deki Dârü'l-
kütübî'l-Mısriyye'de görevlendirildi ve
1925'te ölünceye kadar bu şehirde kal-
dı. Aşırı milliyetçi düşüncelere sahip ol-
duğundan Libya'da konuşulan Arapça
üzerine yazdığı dil bilgisi kitabındaki
(*et-Tuḥfetü'l-lâbiyye fi'l-luğati'l-ʿammīyeti'l-
Ṭarâblâsiyye* [Milano 1913]) ön yargıları
dolayısıyla Carlo Alfonso Nallino tarafın-
dan sert bir dille eleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

L. Beltrami, *Eugenio Griffini Bey*, Milano
1926; Serkis, *Mu'cem*, I, 409; Zirikî, *el-A'lam*,
I, 373; J. Fück, *Die Arabischen studien in Euro-
pa*, Leipzig 1955, s. 297-301; Necîb el-Akikî,
el-Müsteşriḳün, Kahire 1964, I, 370-372; Ebü'l-
Kâsım Şehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahrân
1352/1973, s. 162-163; Mişâl Cühâ, *ed-Dirâ-
sâtü'l-ʿArabiyye ve'l-İslâmiyye ft Üvrâbbâ*,
Beyrut 1982, s. 91; G. Levi della Vida, "Eugenio
Griffini", *RSO*, X (1925), s. 726-739; "el-Mer-
hûm el-Mu'allim Ücânâyü Griffini", *MMIAdm*,
V/8-9 (1925), s. 382-387; *Enciclopedia Italiana*,
Roma 1929-39, XVII, 958.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

Erwin Gräf